

LAIMA ŠINKŪNAITĖ

Vytauto Didžiojo universitetas

DIDŽIOJI KAUNO KRISTAUS PRISIKĖLIMO BAŽNYČIA KAIP LIETUVOS VALSTYBINGUMO SIMBOLIS

Kaunas' Monumental Church of Christ's Resurrection
as a Symbol of the Lithuanian National Rebirth

SUMMARY

The Monumental Church of Christ's Resurrection should not be regarded as an ordinary house of prayer since it has become a symbol of statehood for the entire Lithuanian nation. (There are two churches under the title of Christ's Resurrection. Therefore one church is called the big one while another church is referred to as the small one.) 70 years passed from 1934, when the cornerstone of the church was sanctified and brought to Lithuania from the Mount of Olives in Jerusalem, to 2004, 24th December, when the shrine was at last solemnly consecrated. This building symbolically expresses the gratitude of Lithuanian people to God for the national rebirth and the independence of their homeland after many years of struggle. However, numerous trials of fate and painful events had to be endured during these dramatic decades. In order to understand the overall situation in more depth, it is necessary to remember the past, speak about the present and take a short glimpse into the future.

SANTRAUKA

Didžioji Kauno Kristaus Prisikėlimo bažnyčia – tai ne tik maldos namai, bet ir lietuvių tautos valstybingumo simbolis. (Kaune greta viena kitos yra dvi Kristaus Prisikėlimo bažnyčios. Viena vadinama didžiąja, kita mažąja šventove.) Nuo 1934 m., kai buvo pašventintas kertinis šios bažnyčios akmuo, atvežtas iš Jeruzalės Alyvų kalno, iki 2004 m. gruodžio 26 d., kai šventovė iškilmingai konsekruota, praėjo 70 metų. Kaip simbolis, ji ir dabar visiškai išreiškia atgimusios Lietuvos padėką Dievui už iškovotą laisvę. Per tą laiką būta labai skaudžių likimo išbandymų. Tad trumpam grįžkime į praeitį, išsamiau aptarkime dabartį ir akies krašteliu žvilgtelėkime į ateitį.

RAKTAŽODŽIAI: architektūra, atstatymas, modernizmas, Kauno Kristaus Prisikėlimo bažnyčia.

KEY WORDS: architecture, rebuilding, modernism, Kaunas' Monumental Church of Christ's Resurrection.

Didžioji Kristaus Prisikėlimo bažnyčia dėl savo mastelio, urbanistinės situacijos bei politinės reikšmės yra neabejotinai reikšmingiausias tarpukario Lietuvos sakralinės architektūros pavyzdys. Santūraus, detalėmis neperkrauto plokščio stogo (angl. terminas *stripped classicism*) ir modernių konstrukcijų statinyje tarptautinės modernizmo idėjos persipynusios su lokaliomis formų interpretacijomis. Vienas svarbiausių estetinių sprendimų – tankus vertikalų linijų ritmas – akivaizdžiai būdingas daugeliui visuomeninės paskirties tarpukario objektų Kaune.

*„Aš esu prisikėlimas ir gyvenimas.
Kas tiki mane – nors ir numirtų, bus gyvas.“
(Jn 11, 25)*

Didžioji Kauno Kristaus Prisikėlimo bažnyčia – tai ne tik maldos namai, bet ir lietuvių tautos valstybingumo simbolis. Nuo 1934 m., kai buvo pašventintas kertinis šios bažnyčios akmuo, atvežtas iš Jeruzalės Alyvų kalno, iki 2004 m. gruodžio 26 d., kai šventovė iškilmingai konsekruota, praėjo 70 metų (1 il.). Kaip simbolis, ji ir dabar visiškai išreiškia atgimusios Lietuvos padėką Dievui už iškovotą laisvę. Per tą laiką būta labai skaudžių likimo išbandymų. Tad trumpam grįžkime į praeitį, išsamiau aptarkime dabartį ir akies kraštelium žvilgtelėkime į ateitį.

1 il. Aušra Barzdukaitė-Vaitkūnienė
Prisikėlimo bažnyčia. Sapno realybė.
2008. Pop., emal. 40 × 30 cm

ŠVENTOVĖS STATYBOS PERIPETIJOS

1922 m. prabiltą apie naujos bažnyčios, kuri įamžintų atkurtos Lietuvos valstybės ir tautos nepriklausomybę, statybą laikinojoje sostinėje.¹ Jau tada būsimoji bažnyčia dedikuota Kristaus Prisikėlimo titulu; tačiau ir tuomet nuo kalbų prie konkrečių darbų pereita ne taip greitai. Tik 1926 m. pradžioje sudarytas bažnyčios statybos vykdomasis komitetas ir taryba. 1928 m. miesto savivaldybei dovanojus žemės sklypą (buvusią Žalia-

kalnio turgavietę), paskelbtas bažnyčios projektų konkursas. Jame dalyvavo 15 projektų, ir nors premijos geriausiems projektams buvo paskirtos, nė vienas jų įgyvendinti netiko. Nutarus rengti naują projektą, pasikviestas trečiosios vietos laimėtojas architektas Karolis Reisonas (1894–1981)².

Toks sprendimas kėlė dalies visuomenės pasipiktinimą. Antai rašytojas Balys Sruoga rašė: „...ar ne piktas gi li-

2 il. Karolis Reisonas. Kristaus Prisikėlimo bažnyčia. Plakatas. 1929. Neįgyvendintas projektas. 70 × 44,5

kimo pasityčiojimas: lietuvių tautos atgimimui paminėti bažnyčią stato kitas tautis, šiuo tarpu net ne Lietuvos pilietis, protestantas?!³ Bažnyčios statybos vykdomojo komiteto pirmininkas kunigas Feliksas Kapočius į tokius priekaištus nekreipė dėmesio ir teigė, jog buvo remiamasi konkurso sąlygų nuostatomis.

Gavęs užsakymą, Reisonas iš pradžių parengė du projekto variantus, vėliau – trečiąjį, kurį 1929 m. rudenį patvirtino visos instancijos. Sumanytą apskrito plano bažnyčią šiek tiek ilgino prienavis ir presbiterija. Jos centre kilo 83 m tuščia-viduris bokštas su daugybe langų, 200 kolonų ir atvirais įvijais laiptais. Smailės viršūnę vainikavo 7 m aukščio laiminančio Kristaus statula ir daugybė kitų puošmenų⁴ (2 il.). Be abejo, toks projektas visuomenės ir specialistų buvo sutiktas labai prieštaringai: vieni jį kėlė į padanges, vadindami „architektūros šedevru, kokio pasauly dar nėra...“, kiti protes-

3 il. Taip pradėta bažnyčios statyba. 1934. Kauno Kristaus Prisikėlimo bažnyčios ir parapijos archyvas

4 il. Knygelė su „plytomis“. 1934–1940 m. Kauno Kristaus Prisikėlimo bažnyčios ir parapijos archyvas

tavo; ypač piktinosi Pažaislio baroko vienuolyno tyrinėtoja Halina Kairiūkštytė-Jacynienė, sakydama: „[...] Gaunamas išpūdis, [...] kad mes dar tebegyvuojame XIX amžiuje [...]“⁵. Kai kas džiaugėsi, kad šventovė primins Mikalojaus Konstantino Čiurlionio ar Kazio Šimonio paveikslus, o gal bus didžiausia Baltijos šalyse. Tačiau ir šis projektas liko neįgyvendintas.

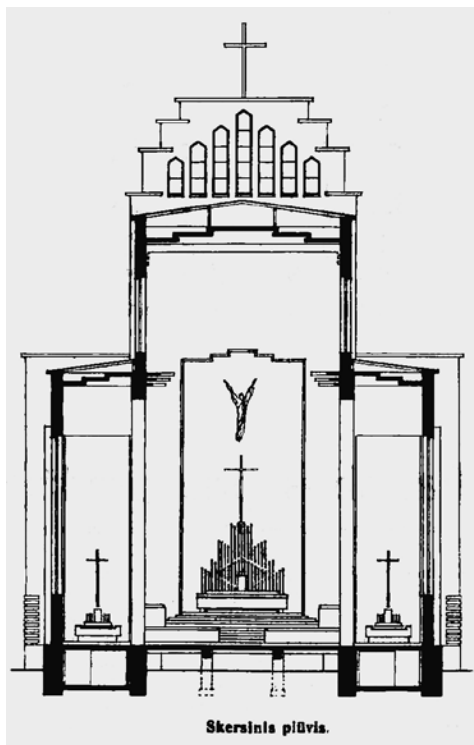
1933 m. balandžio 21 d. patvirtintas dar vienas, jau ketvirtas, projektas, pagal kurį 1934 m. vasarą ir buvo pradėta Kristaus Prisikėlimo bažnyčios statyba.

(3 il.) Tik patvirtinus projektą, tuometinis klebonas F. Kapočius kreipėsi į Kauno miesto burmistrą, prašydamas atleisti šios bažnyčios statybą nuo mokesčių, nes „bažnyčia statoma visuomenės aukomis, kartu ji bus Lietuvos nepriklausomybės atgavimo paminklas“⁶ (4 il.). Kaip vyko šventovės statyba, pailiustruosime citata iš tuometinės spaudos: „Paminklinės Prisikėlimo bažnyčios statyba pradedama jau visu smarkumu. Komitetas užpirkė 1 000 000 plytų, kurios gabenamos į statybos vietą ir auga bažnyčios sienos.“⁷ (5 il.).

5 il. Bažnyčios prieangio pietinės sienos apačioje 1935 m. įmūrytas kertinis akmuo, atvežtas iš Alyvų kalno Jeruzalėje. 2011. Aido Vasiliausko nuotrauka

Bažnyčios ir paminklo dvasią vieningantis projektas atspindėjo naujus estetiškus idealus ir statybos technologines galimybes. Paties architekto Reisono straipsnyje, kurį jis iliustruoja detaliais brėžiniais, aprašytas visas darbo procesas⁸ (6, 7 il.). Bažnyčios pamatus nuspręsta daryti iš gelžbetonio polių (25 × 25, 3,5–6,5 m ilgio), kurie „Lietuvos civilinėje statyboje pirmusyk pritaikomi tokiu plačiu mastu“⁹. Tokių polių įkalta 900. „Visos bažnyčios svoris bus 17.000 tonų, [...] kiekvienas polis bus apkrautas 18 tonų.“¹⁰ Sienos – gelžbetonio karkaso su plytų mūro užpildu. Lubos plokščios ir „padarytos iš aukštų geležies betono sijų, tarp kurių dedamos geležies betono ply-

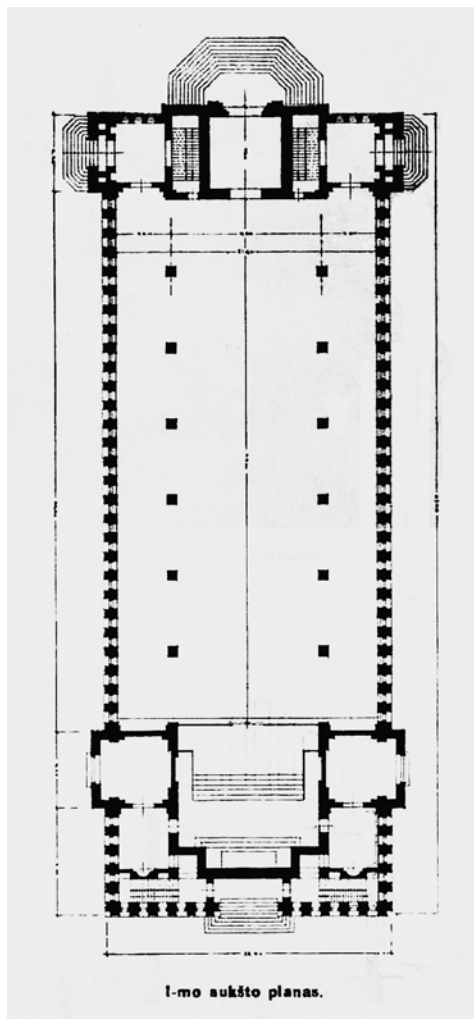
6 il. Karolis Reisonas. Kristaus Prisikėlimo bažnyčia. Skersinis pjūvis. Iš „Savivaldybė“. 1933. Nr. 7. P. 29

tos, kaskado formos, nuo to ne tik susidarys tam tikras architektūrinis vaizdas, bet kartu bus ir labai tvirta konstrukcija.“¹¹ Be plokščio stogo, kuris yra svarbiausia tarptautinio modernizmo architektūrinės kalbos citata, būta planų panaudoti ir simbolinį modernumo ženklą – ryškius elektrinius žibintus: „per didžiausias šventes [...] didžiajame bažnyčios bokšte bus uždegami stiprūs elektros žiburiai, kurie paskleis šviesos prošvaites po plačias apylinkes.“¹² (8, 9 il.).

1939 m. spaudoje rašoma apie pradėtus vykdyti vidaus įrengimo darbus¹³. Taigi dar nebaigus statybos darbų, jau rūpintis sutvarkyti interjerą; pavyzdžiui, tartasi su keliais vitražų kūrėjais

(iš 1937 m. Liudo Truikio laiško Marijonai Rakauskaitei žinome, kad dailininkas šiai bažnyčiai projektavo vitražus Nukryžiovimo tema. Jie tikrai būtų atitikę europinius modernumo kriterijus). Kita vertus, bažnyčios reprezentacinę „tautos šventovės“ funkciją planuota pabrėžti įvairiais dekoratyviniais sprendimais: „didysis bažnyčios altorius bus lyg arka lietuvių tautos sandoros su Dievu [...] Už altoriaus bus milžiniškas paveikslas: Lietuvos senkapiai su pakrypusiais kryžiais, už kurių rausvuos spinduliuose kyla Vytis – Lietuvos atgimimas [...] Ant stogo, po atviru dangumi bus išliedinti skulptūriniai Kristaus kryžiaus keliai, kurių greta bus pavaizduota ir mūsų tautos kruvini kryžiaus keliai – lietuvių kentėjimai už savo tikėjimą ir valstybės laisvę bei nepriklausomybę. Tokie kryžiaus keliai bus pirmieji visame krikščioniškame pasaulyje“¹⁴, – rašoma 1939 m. leidinyje, skirtame bažnyčios statybai. Betgi visų šių išvardytųjų dekoratyvinių sprendimų nepavyko įgyvendinti¹⁵. Kaip ir daugelio kitų sumanymų.

7 il. Karolis Reisonas. Kristaus Prisikėlimo bažnyčia. Pirmojo aukšto planas. Iš „Savivaldybė“. 1933. Nr. 7. P. 30

OKUPACIJŲ GNIAUŽTUOSE

Sovietų okupacija ir Antrasis pasaulinis karas nutraukė nespėtus užbaigti bažnyčios statybos darbus, nes 1940 m. birželio 29 d. tik ką legalizuota Lietuvos komunistų partija iš karto pareikalavo Bažnyčią atskirti nuo valstybės. Taigi darbai nutrūko. Nespėta įrengti nei iškilų tautos sūnų mauzoliejaus rūsyje, nei Šv. Kazimiero koplyčios bokšto viršutinėje pakopoje, taipogi išrinkuoti ir baltai

nudažyti fasadų. Vis dėlto per pirmąją Sovietų okupaciją šventovė išliko nepaliesta, nepaisant kuriamų įvairiausių planų siekiant kardinaliai pakeisti jos paskirtį. Pavyzdžiui, norėta nuversti bokštus ir įrengti kareivines, galbūt įrengti muziejų; jei ne muziejų, tai sandėlių bulvėms ir kitiems maisto produktams¹⁶. Tokiems planams įvykdyti reikėjo pinigų, o jų vėlgi nebuvo.

8 il. Bažnyčios statybai įsibėgėjant. Pietinio šventovės fasado vaizdas. Apie 1938 m. Kauno Kristaus Prisikėlimo bažnyčios ir parapijos archyvas

9 il. Šalia Žemaičių gatvės kyla pagrindinis bažnyčios bokštas. Apie 1938–1939 m. Kauno Kristaus Prisikėlimo bažnyčios ir parapijos archyvas

10 il. Po šv. Mišių mąstant apie būsimą šventovę. 1932 m. rugpjūčio 3 d. Kauno Kristaus Prisikėlimo bažnyčios ir parapijos archyvas

Vokiečių okupacijos metais (1941 VI 22–1944 VIII 1) sovietinę karinę administraciją pakeitė nacių civilinė valdžia. Tačiau Katalikų Bažnyčios padėtis išliko sudėtinga ir prieštaringa. Vienintelis sąlyčio taškas tarp nacių ir Bažnyčios – tai nepakanta bolševizmui. Tad nesistebėtina, kad tais metais bažnyčia buvo paversta popieriaus sandėliu. 1944 m. vasario 10 d. klebonas kun. F. Kapočius, jausdamas artėjančią nieko gero nežadančią antrąją Sovietų okupaciją, raštu kreipėsi į Kauno metropolijos kuriją, prašydamas pakartotinai įteisinti mažąją Kristaus Prisikėlimo bažnyčią, nustačius šios šventovės parapijos ribas¹⁷.

Čia derėtų prisiminti, kad 1928 m.¹⁸ visai greta būsimos didžiosios buvo pastatyta mažoji Kristaus Prisikėlimo baž-

nyčia kaip „laikinas medinis maldos trobesys“ šešeriems metams¹⁹ (10 il.). Vis dėlto 1933 m. pagal paties Reisono projektą ji buvo perstatyta ir išplėsta: orientuota rytų–vakarų kryptimi, ji ėgavo trinavės bazilikos turį, kurio pagrindinis vakarų fasadas užbaigtas bokšteliu²⁰. Ši nedidelė, jauki kompaktiškų formų šventovė, iš lauko užmūryta vadina-muoju prūsiškuoju mūru, o viduje medinė, tarnavo per visas tris okupacijas; ji ir šiandien puikiai tebetarnauja (11 il.). Bažnyčioje yra penki iliuziniai altoriai (juos apie 1933 m. nutapė Vytautas Bičiūnas). Stasio Ušinsko vienuolikos vitražų ansamblis (sumontuotas 1945–1947 m.) yra pagrindinis bažnyčios vidaus erdvę organizuojantis elementas. Tačiau svarbiausia – tai šios šventovės

11 il. Karolis Reisonas. Mažoji Kristaus Prisikėlimo bažnyčia. 2011. Aido Vasiliausko nuotrauka

misija, kurią per penkiasdešimt ilgų okupacijos metų ji visiškai išpildė²¹.

Per antrąją Sovietų okupaciją 1952–1955 m. didžioji Kristaus Prisikėlimo bažnyčia buvo pertvarkyta į radijo imtuvų, vėliau – televizijos kanalų jungiklių gamyklą. Pats „didysis tautų vadas“ Stalinas 1952 m. vasario 8 d. pasirašė potvarkį, kuriuo įsakė „Kauno mieste, nebaigtoje statyti bažnyčioje, įrengti radijo imtuvų gamyklą“²². Pastatas rekonstruotas: gelžbetoninės perdangos šoninių navų tūrį suskaidė į tris, o vidurinės navos – į penkis aukštus, sumontuoti technologiniai įrengimai (12 il.). Atvira erdvė aplink išlankią bažnyčią apaugo beveik džiais statiniais, bjauria tvora, įvairiausiais priestatėliais ir sandėliukais²³. Tokia padėtis, iš esmės nesikeisdama, tęsėsi iki pat 1988 m. pabaigos...

12 il. Kristaus Prisikėlimo bažnyčia, paversta radijo imtuvų, vėliau – televizijos kanalų jungiklių gamykla. 1989. Prano Adamonio nuotrauka. Kauno Kristaus Prisikėlimo bažnyčios ir parapijos archyvas

DIDŽIOSIOS KRISTAUS PRISIKĖLIMO BAŽNYČIOS SUGRĮŽIMAS

Vis dėlto daugelio širdyse dar ruseno viltis... Išsipildymo metas atėjo 1989 m., kai buvo parengtas pirmas bažnyčios atstatymo projektas. Minėtąjį projektą rengiant ypač nuoširdžiai dirbo tuometinio Vilniaus inžinerinio statybos instituto Gelžbetoninių konstrukcijų katedros specialistai, vadovaujami profesoriaus Antano Kudzio.

Tuometinės vyriausybės sprendimu ši šventovė Katalikų Bažnyčiai grąžinta 1990 m.. Tačiau labai sudėtingi atstatymo darbai dėl įvairių priežasčių ilgokai užtruko²⁴. Viena pagrindinių priežasčių – lėšų stygius; antai 1993–1997 m. iš visuomenės suaukotų lėšų buvo atliekami tik būtiniausi darbai, kurie turėjo apsaugoti pastatą nuo tolesnio irimo. Tik gavus Vyriausybės finansinę paramą, kurį laiką darbai buvo suaktyvėję, tačiau neilgai. Nuo 2002 m. suaktyvius lėšų paieškas visomis kryptimis, be to, sulaukus ženklios Kauno miesto savivaldybės paramos (4 mln. litų), 2004 m. pabaigoje svarbiausi darbai bažnyčios viduje buvo užbaigti. Atstatymo darbais rūpinosi Kauno arkivyskupo metropolito paskirti mažosios Kristaus Prisikėlimo bažnyčios klebonai.

Šiame atstatymo laikotarpyje reikėtų prisiminti tris reikšmingas datas: pirmoji – 1997 m. lapkričio 9 d., kai Kristaus Prisikėlimo bažnyčia buvo pašventinta ir joje buvo aukojamos pirmosios šventosios mišios; antroji – 2004 m. liepos 22 d., kai bažnyčios stogo terasoje pašventinta atkurta ir naujai įrengta koplyčia, dedikavus ją Šiluvos Švč. Mergelei

13 il. Karolis Reisonas, Algimantas Sprindys. Atstatytoji Kristaus Prisikėlimo bažnyčia. Rytų fasadas. 2011 m. Aido Vasiliausko nuotrauka

Marijai; trečioji, jau minėta – 2004 m. gruodžio 26 d., svarbiausioji data, kai bažnyčia iškilmingai konsekruota.

Kauno Kristaus Prisikėlimo bažnyčia – tai neabejotinai reikšmingiausias architekto Reisono darbas. Racionaliosios tarpukario modernizmo krypties

14 il. Karolis Reisonas, Algimantas Sprindys. Atstatytoji Kristaus Prisikėlimo bažnyčia. Pietų fasadas. 2011 m. Aido Vasiliausko nuotrauka

šventovės architektūrai būdinga apibendrinta tūrinė kompozicija ir griežtų vertikalų ritminė raiška. Tradicinio trinavės krikščionių bazilikos pavidalo bažnyčia orientuota iš rytų į vakarus. Ryškiai apibrėžtas, laiptuotas jos siluetas puikiai matomas iš įvairių žiūros taškų. Pagrindinis septyniasdešimties metrų aukščio bokštas išreiškia kilimo į dangų idėją²⁵ (13, 14, 15 il.).

Glaustai apibūdinus šventovės architektūros išorę, jau galima įžengti į vidų, aptarti esamą bažnyčios interjerą²⁶. Tik įžengus, pirmiausia išgyvenamas nepaprastas baltumos ir erdvumos išpūdis. Ši išpūdis sukelia skirtingų atspalvių baltos spalvos sienos, lubos ir galerijos,

šviesių spalvų grindys, o aukšti liekni pilioriai ir vertikalūs siauri langai suteikia erdvei polėkio (16 il.). Be to, tik ši vidaus erdvė ir navų pilioriai su profiliuotais kampais yra autentiški, o, pavyzdžiui, navą juosianti viršutinė galerija dėl techninių kliūčių įrengta pusė metro aukščiau nei buvo.

Presbiterijos svarbą bažnyčios hierarchinėje struktūroje išryškina ir akcentuoja ne tik jos tūrio forma ir vieta pagrindinėje išilginėje ašyje, bet ir šoninės sienos, viršuje skaidomos plokščių nišų, taip pat keliomis pakopomis pakeltas grindų aukštis. Presbiterijoje ant altoriaus švenčiama Eucharistija, iš čia skelbiamas Dievo žodis. Todėl šios patalpos įrengimas

15 il. Karolis Reisonas, Algimantas Sprindys. Atstatytoji Kristaus Prisikėlimo bažnyčia. Vaizdas į šventovės šiaurės ir vakarų fasadus. Maketas. Eugenijus Miliūnas. 2005. Ričardo Šaknio nuotrauka. Kauno Kristaus Prisikėlimo bažnyčios ir parapijos archyvas

ypač svarbus. Pasirinktas gana asketiškas sprendimas yra tinkamas tiek liturginiu, tiek estetiniu požiūriu. Presbiterijos įrenginiams pasirinkta prabangi medžiaga – marmuras. Pačiame centre nepajudinaimai stovi rusvo ir balto marmuro altorius, savo forma kiek primenantis ankstyvosios krikščionybės sarkofagą, kairėje, taigi Evangelijos pusėje, pastatyta altoriui stilistiškai artima sakykla; jos vieta altoriaus ir visos erdvės atžvilgiu parinkta labai tiksliai. Interjero visumą išbaigia

dailios celebrantų kėdės ir vyraujančio šviesaus marmuro grindys.

Šventovė, kaip anksčiau minėta, konsekruota jau 2004 m., tačiau paieškos, kokia turėtų būti galinės, altorinės sienos puošyba, tęsėsi net šešerius metus. Anais laikais ketinta ją papuošti paveikslu, vaizduojančiu prisikėlusį Kristų Lietuvos kraštovaizdžio fone; jį tapyti buvęs pakviestas dailininkas Kazys Varnelis. Tačiau dabar reikėjo kitokio sprendimo. Betgi 2005 m. lapkričio 28 d. surengtame

16 il. Didžiosios Kristaus Prisikėlimo bažnyčios vidus: interjero įrenginių išsidėstymas erdvėje. 2011. Aido Vasiliausko nuotrauka

didžiosios Kristaus Prisikėlimo bažnyčios presbiterinės dalies įrengimo konkurse nebuvo nė vieno pasiūlymo, kurį būtų buvę verta įgyvendinti²⁷. Veikiausiai taip atsitiko ir todėl, kad ši erdvė tarsi iš anksto sumanyta taip, kad joje būtų kuo mažiau puošybos elementų.

Taigi klebonas Vytautas Grigaravičius, gyvas rūpesčiu užbaigti presbiterijos sakralinės erdvės sutvarkymą, sužinojęs apie 2009 m. uždaromus Kalvarijos vienuolių rekolekčių namus (*Calvary Monastery Retreat House*) JAV, Shrewsbury, MA, kuriuose būta žymaus Lietuvos išeivijos skulptoriaus Vytauto Kašubos (1915–1997) skulptūros *Prisikėlęs Kristus* (1965 m., plaktas švinas), pasiūlė apsvarstyti šio kūrinio tinkamumą Kauno

Prisikėlimo bažnyčios presbiterijos erdvei. Mūsų nuostabai, šis horeljefas, tarsi buvęs jai sukurtas, beveik idealiai įsijungė į presbiterijos erdvę. *Prisikėlusio Kristaus* skulptūra iš karto tapo pagrindiniu, visa sujungiančiu ir vienijančiu šventovės centru (17 il.).

Skulptorius Kašuba tais metais iš plakto švino sukūrė du visafigūrius horeljefus: *Šv. Bonaventūros* ir *Prisikėlusio Kristaus*, kurie laikomi vienais svarbiausių jo sukurtų krikščioniškojo meno kūrinių. *Prisikėlusio Kristaus* horeljefas sugrįžo į Kauną, į tą miestą, kuriame ne tik atsiskleidė šio skulptoriaus talentas, bet ir kurio atkurtoje Kristaus Prisikėlimo šventovėje jis dabar įkurdintas²⁸. Šiame kūrinyje išžiūrėjus išryškėja pati Prisi-

kėlimo esmė, tad jo ikonografinis tinkamumas nekelia jokių abejonių. Juk ši *Prisikėlusio Kristaus* figūra savyje talpina ir simbolinį Kryžiaus įvaizdį. Kita vertus, kviečiantis Kristaus veidas sklaidinas šviesos²⁹. Meniniu aspektu vargu ar įmanomas tinkamesnis kūrinys šiai šventovei, kurios modernistinės architektūros asketizmas atliepia *Prisikėlusio Kristaus* skulptūros santūrumui.

Abipus presbiterijos įrengtos dvi koplyčios: pietų pusėje Švč. *Sakramento*, šiaurės – *Šventosios šeimos*. Pastaroji labai jauki koplyčia paskirta krikščyklai. Koplyčių puošia vakarinės sienos nišoje prašmatniuose rėmuose kabantis Šv. *Juozapo*, *Šventosios Šeimos* globėjo, paveikslas³⁰. Kita koplyčios puošmena – daili krikščykla iš juodo marmuro, išmarginto baltų gyslų. Pastatyta pačiame viduryje, ji visu kuo – spalva, forma, dydžiu – itin gražiai dera su minėtoju paveikslu³¹.

Švč. Sakramento koplyčios interjeras tokios darnos stokoja. Matyt, įrengiant tabernakulį, pasirinktas ne pats tinkamiausias architektūrinis sprendimas. Akivaizdu, jog tabernakulio³² pagrindas galėjo būti aukštesnis ir lieknesnis. Neišnaudojus nišos erdvės, tuščiam plote virš tabernakulio atsirado Gailestingąjo Jėzaus paveikslo kopija. Šiaurinės koplyčios sieną puošia XIX a. jautriai nutapytas Aušros Vartų Gailestingumo Dievo Motinos paveikslo sekiny. Abejoms koplyčioms įrengti dekoratyviniai metaliniai vartai (18 il.).

Vakarų pusėje choro balkone įtaisyti puikūs vargonai³³. Viduriniojoje navoje stovi sodriai rudos spalvos suolai, šoninėse – po dvi uždaras tos pačios spalvos

17 il. Vytautas Kašuba (1915–1997). Horeljefas *Prisikėles Kristus*. 1965. Plaktas švinas. 288 × 264 × 30 cm. 2011 m. perkeltas iš *Calvary Monastery Retreat House*, USA, Shrewsbury į Kauno didžiąją Kristaus Prisikėlimo bažnyčią. 2011. Aido Vasiliausko nuotrauka

klausykla kiekvienoje pusėje³⁴. Šie baldai vidaus erdvei teikia iškilmingumo ir jaukumo. Taigi tokia dabartis. Sutvarkius bažnyčios aplinką, atsivėrus erdvei iš pietų, rytų ir vakarų, atsiskleis visas šventovės grožis.

Pasak XX a. architektūros tyrinėtojo Vaido Petrulio³⁵, dėl savo mastelio, urbanistinės situacijos bei politinės reikšmės bažnyčia yra neabejotinai reikšmingiausias tarpukario Lietuvos sakralinės architektūros pavyzdys. Santūraus, detalėmis neperkrauto plokščio stogo ir modernių konstrukcijų statinyje tarptautinės modernizmo idėjos persipynusios su lokaliomis formų interpretacijomis. Vienas svarbiausių estetinių sprendimų – tankus

18 il. Švč. Sakramento koplyčios vartai. 2011. Aido Vasiliausko nuotrauka

vertikalių linijų ritmas – akivaizdžiai būdingas daugeliui visuomeninės paskirties tarpukario objektų Kaune.

Kristaus Prisikėlimo bažnyčia – viešintelis pastatas Kaune, kurio aukštas ir lieknas baltas bokštas matomas iš bet

kurios pusės. Šis reginys visuomet nors akimirkai nuskaidrina širdį. Prisikėlimo šventovės prisikėlimas yra unikalus ir neįmanomas pakartoti, kurio reikšmės šiandien gal iki galo vis dar nesuvokiame. Tai tiesiog Dievo dovana.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ 1922 m. gruodžio 12 d. našlė Cicilija Antanina Požerskaja padovanojo turimą žemės sklypą būsimai mažajai Žaliakalnio katalikų bažnyčiai (Kristaus Prisikėlimo bažnyčios archyvas. Knyga Nr. 1).
- ² 1930 m. Karolis Reisonas įsikūrė Kaune; 1932 m. jam buvo suteikta Lietuvos pilietybė. 1930–1940 m. yra patys kūrybingiausi architekto gyvenime. Per karą 1940–1944 m. jis dirbo ir gyveno Panevėžyje. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją, o 1949 m. išvyko į Australiją ir nuo 1950 m. dirbo Adelaidėje *Commonwealth Department of Works* architektūros skyriuje. Mirė ten pat, išgyvenęs 87 metus.
- ³ Angelė Buškevičienė. *Prisikėlimas*. Kaunas: UAB „Judex“, 2006, 42.
- ⁴ Šis projektas buvo plačiai aprašytas ano meto spaudoje. Pavyzdžiui: *Trinitas*, 1929 m. lapkričio 7 d., p. 18, ir kiti leidiniai.
- ⁵ Jolita Kančienė. Prisikėlimo bažnyčia. Kaunas // *Archiforma*, 1999/3, 84.
- ⁶ 1933 m. gegužės 11 d. raštas Nr. 1612 // Kauno apskrities archyvas. F. 218. Ap. 2. B. 10306. L. 8.
- ⁷ Jau statoma paminklinė Prisikėlimo bažnyčia // *Mūsų rytojus*, 1936 06 29.
- ⁸ Karolis Reisonas. Prisikėlimo bažnyčios statyba // *Savivaldybė*, 1933, Nr. 7, p. 27–30.
- ⁹ Karolis Reisonas. Prisikėlimo bažnyčios statyba // *Savivaldybė*, 1933, Nr. 7, p. 27.
- ¹⁰ Ten pat, 1933, Nr. 7, p. 30.
- ¹¹ Ten pat, 1933, Nr. 7, p. 30.
- ¹² *Tėvynės garbei*. Kaunas: Žaibas, 1939, 4.
- ¹³ Antai rašoma, kad viršutiniai langai jau sudėti, daromi apatiniai. Langams bus sunaudota per 500 m³ stiklo. Žr. *XX amžius*. 1939, Nr. 12.
- ¹⁴ *Tėvynės garbei*. Kaunas: Žaibas, 1939, 3.
- ¹⁵ 1940 m. duomenimis, statybai buvo išleista 878 470 litų (Kristaus Prisikėlimo bažnyčios archyvas. Knyga Nr. 2).
- ¹⁶ *Į laisvę*. 1942, Nr. 13, p. 3.
- ¹⁷ Siunčiamų raštų knyga. 1927–1944 m. Kauno Prisikėlimo bažnyčios archyvas.
- ¹⁸ Ši bažnyčia, tuo metu laikyta laikina, buvo pašventinta 1928 m. gruodžio 23 d.; jai suteiktas Kristaus Prisikėlimo titulas (Kristaus Prisikėlimo bažnyčios archyvas. Knyga Nr. 1).
- ¹⁹ Prisikėlimo bažnyčios statybos darbų byla. Kauno apskrities archyvas. F. 218. Ap. 2. B. 201.
- ²⁰ Prisikėlimo parapijos bažnyčios byla. F. 218. Ap. 2. B. 211.
- ²¹ Šios mažosios bažnyčios klebonai ir vikarai vėliau ne vienas tapo vyskupais; pavyzdžiui, kun. Eugenijus Bartulis nominuotas Šiaulių vyskupu, kun. Jonas Ivanauskas – Kauno arkivyskupijos vyskupu augziliaru.
- ²² Julius Meškauskas. Prisikėlimo bažnyčia: praeitis, dabartis, ateitis // *Kauno tiesa*, 1988 09 06, Nr. 206.
- ²³ Šioje gamykloje man pačiai, įgijus radioelektronikos inžinierės diplomą, teko dirbti beveik dešimt metų. Taigi turėjau galimybę šią šventovę pažinti iš arčiau dar sovietiniais laikais.
- ²⁴ Įvairiu laiku atstatymu rūpinosi Gintautas Kabašinskas, Eugenijus Bartulis, Viktoras Brusokas, Vytautas Grigaravičius. Bažnyčios atstatymo projektą koregavo architektas Algimantas Sprindys, darbus atliko bendrovė „YIT Kausta“.
- ²⁵ Laima Šinkūnaitė. Jėzaus Kristaus Prisikėlimo bažnyčia Kaune: istorija ir esatis // *Artuma*, 2005, Nr. 4, p. 14.
- ²⁶ Interjero įrengimu aktyviai rūpinosi Kauno arkivyskupijos kurijos Bažnytinio meno komisija, ne kartą padėjusi išvengti klaidų, pavyzdžiui, įrengiant Švč. Sakramento ir Šventosios Šeimos koplyčias ar įtikinant architektą susilaikyti nuo Reisono planuotų 14 statulų, turėjusių vainikuoti stogo parapetą, ir kita. Žr.: Kauno arkivyskupijos Bažnytinio meno komisijos 1997 m. vasario 12 d. posėdžio protokololas Nr. 4 ir kiti.

- ²⁷ Paskelbus „Atvirą respublikinį dailės kūrinių paminklinėje Kristaus Prisikėlimo bažnyčioje idėjų konkursą“ jame dalyvavo daug dailininkų, kurie pateikė įvairiausių pasiūlymų, tačiau rinktis nebuvo iš ko. Darbai buvo pateikti 2005 m. lapkričio 14 d. Devynių žmonių vertinimo komisija, sudaryta iš Bažnyčios atstovų, kultūros paveldo specialistų ir menotyrininkų, pateiktus projektus vertino po keturių dienų, t. y. lapkričio 28 d. Nė vienas pasiūlymas neatitiko konkurso sąlygų. Jau kitais metais, t. y. 2006 m. balandžio 25 d. surengtame posėdyje aiškintasi nesėkmės priežastys. Daugiau konkursai nebebuvo rengiami.
- ²⁸ Antrąją Velykų dieną (2011 04 25) iškilmingų šv. Mišių pradžioje Kauno arkivyskupas Sigitas Tamkevičius SJ pašventino šį *Prisikėlusio Kristaus* horeljefą. Žr. Laima Šinkūnaitė. Paminklinėje Prisikėlimo bažnyčioje – ilgai lauktas Prisikėlusio Kristaus atvaizdas // *Prisikėlimas*, 2011 m. birželis, Nr. 102, p. 2–3.
- ²⁹ Artėjant Niujorke 1964 m. rengiamai pasaulinei parodai, Kašubai siūlyta Vatikano paviljonui sukurti tris dideles sienas su įrašais. Būtent tada dailininkui šovė mintis sukurti tai iš švino, panaudojant šio metalo techniką, vadinamą *repousse*; šia sudėtinga technika galima iš plokštės iškalti reljefą, išgaunant raiškias detales ir tekstūrą. Taigi pirmą kartą buvo panaudotas ištis originalus metodas, kuriam jis pats sugalvojo šiai technikai pritaikytus įrankius. Pasiiektas rezultatas sužavėjo ne tik patį skulptorių, bet ir užsakovus, tad užsakymai pasipylė kaip iš gausybės rago; kita vertus, tuomet buvo sukurti ir vertingiausi sakralinės dailės kūriniai. Kašubai patiko ši sudėtinga technika, kai į priekį reikia numatyti penkis–šešis ėjimus, panašiai kaip žaidžiant šachmatais. Pavyzdžiui, iškalus vieną detalę ir kalant kitą, reikia stebėti, kad naujoji detalė nedeformuotų ankstesnės. Antai pažymi akies vietą, bet kol iškali nosį, akis, gali pakeisti anksčiau pažymėtą vietą. Taigi dirbant su švinu skulptoriui galėjo padėti tik nuojausa ir puikus medžiagos pažinimas. Žr.: Beatricė Kleizaitė-Vasaris. Lietuvių dailininkų darbai Šiaurės Amerikos šventovėse // *Kauno arkivyskupijos muziejus*, Vilnius, 2004, p. 17–172.
- ³⁰ Tai italų dailininko Guido Reni (1575–1642) paveikslas, sukurtas XVII a. trečiajame dešimtmetyje, puikiai atlikta XX a. kopija (originalas saugomas Peterburge, Ermitažo muziejuje).
- ³¹ Šį, o taip pat ir Aušros Vartų Gailestingumo Dievo Motinos paveikslą, dabar esantį Švč. Sakramento koplyčioje, kaip auką Kristaus Prisikėlimo bažnyčiai 2002 m. padovanojo kolekcininkas Antanas Šukys.
- ³² Tabernakulį pagamino žinomas meistras Tadas Kvakšys. Koplyčios interjero projekto autorius architektas Algimantas Sprindys. Minėtasis architektas taip pat parengė presbiterijos ir Šiluvos Švč. Mergelės Marijos koplyčios ant bažnyčios stogo terasos projektus.
- ³³ Jono Vitkūno padovanotas instrumentas Lietuvą iš JAV pasiekė 1991 m. sausio 13 d. Vargonai saugoti Kauno medicinos universiteto klinikose. Aukotojas savo pavarde leido paskelbti tik po mirties (jis mirė 1993 m. Toronte).
- ³⁴ Baldus projektavo dizaineris Juozas Dičkus ir architektas Algimantas Kančas.
- ³⁵ Interviu su dr. Vaidu Petruliu apie Kristaus Prisikėlimo bažnyčios architektūrą 2011 m. birželio 10 d. Pagrindinis dr. Vaido Petrulio kaip architektūros istoriko tyrinėjimo laukas apima XX a. Lietuvos, ir ypač Kauno miesto, architektūrą.